

Forum

Bir Geleneğin Kökeni: 1 Mayıs Nasıl Doğdu veya Doğru Bilinen Yanlış!

Aziz Çelik*

ORCID: 0000-0002-7088-9090

Emek tarihi, düzeltilmesine rağmen ısrarla direnen ve tekrarlanan yanlışlarla doludur. Bunlardan biri de 1 Mayıs'ın kökenine ilişkindir. 1 Mayıs denince akla genellikle 3 Mayıs 1886 günü Chicago Samanpazarı (Haymarket) meydanında grevcilerin üzerine polis tarafından açılan ateş sonucunda 4 işçinin ölümü ve arkasından yaşanan trajik gelişmeler; hukuksuz yargılamalar ve idam edilen işçiler/sendikacılar gelir. 1 Mayıs, Samanpazarı trajedisi ile ilişkilendirilir. Türkiye'de sendikalar, sol partiler, konuyla ilgili yazıp çizenler yıllardır 1 Mayıs'ın kökenlerini Samanpazarı trajedisi olarak anlatıyor.

2022 1 Mayıs'ı sırasında da bu gelenek değişmedi. 1 Mayıs'ın kökenine ilişkin hatalı ve yanlış bilgiler yeniden dolaşıma girdi. İnternet ve sosyal medya vasıtasıyla bu hatalı bilgiler daha da hızlı yayıldı. 2022'de 1 Mayıs'a ilişkin hatalı bilgilerin birinin mecrası hayli ilginçti. Sosyal medya ve internetteki hatalı bilgilerin düzeltilmesini amaçlayan platformlardan biri olan *Doğruluk Payı* 1 Mayıs ile ilgili hazırladığı haberde ve Twitter'daki bilgi zincirinde 1 Mayıs'ın kökenine ilişkin hatalı bilgileri paylaştı. 1 Mayıs'ın kökeninin Samanpazarı olayları olduğunu iddia etti.¹ Kayda değer bir diğer hata ise *#Tarih* dergisinde yer alan 1 Mayıs'ın tarihçesine ilişkin yazıda yer aldı: "(...) Samanpazarı Meydanı'nda yaşanan katliamda ölenlerin ve sonrasında asılan işçilerin anısına, Amerikan işçi sınıfı hareketi 1 Mayıs'ı işçi bayramı olarak kutlamaya başlıyor. Üstelik 2. Enternasyonal'de bunu uluslararası bir bayram olarak öneriyorlar ve kabul ediliyor."²

* Prof. Dr. Kocaeli Üniversitesi İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi, azizcelik@gmail.com Bu yazı yazarın 1 Mayıs'ın kökenine ilişkin yazmış olduğu çeşitli yazılardan yararlanılarak genişletilmiş ve gözden geçirilmiştir.

1 Doğruluk Payı platformunun konuya ilişkin bilgi zinciri: <https://twitter.com/dogrulukpayicom/status/1520426661820481537> (Erişim 1 Mayıs 2022).

Doğruluk Payı'nın konuya ilişkin haberi: <https://www.dogrulukpayi.com/zaman-tuneli/dunden-bugune-turkiye-de-1-mayis> (Erişim: 1 Mayıs 2022).

Doğruluk Payı: Yaptığım uyarılar üzerine söz konusu haberdeki hatalı bilgileri düzeltti. <https://twitter.com/EmeginHalleri/status/1520633168226832385> (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2022)

2 Bu yazı *#Tarih* dergisinin Mayıs 2022 tarihli 91. Sayısında yer aldı (s. 86-87).

Oysa gerçek oldukça farklı. Chicago Samanpazarı trajedisinin bildiğimiz anlamda 1 Mayıs bayramı/geleneği ile ilişkisi yok. Örneğin Nail Satlıgan ve Sungur Savran Samanpazarı olaylarının 100. yılında yayımlanan yazılarında (1986) Samanpazarı olayları ile 1 Mayıs'ın iki ayrı konu olduğu vurgulanmaktadır. Daha sonra Yıldırım Koç (1995) bu iddiaya ilk kez net biçimde itiraz eden bir yazı kaleme aldı. Ardından 2004 yılında Zafer Aydın ile bir yazı dizisi hazırladık (Çelik ve Aydın, 2004) ve Samanpazarı trajedisi ile 1 Mayıs geleneğinin bağı olmadığını yazdık. 1 Mayıs'ın köklerini Chicago Samanpazarı olayları (1886) ile başlatan hatalı iddialar üstüne daha sonra da çok sayıda yazı yazdım. Ancak 1 Mayıs'ın kökenine ilişkin hatalı değerlendirmelerin halen devam ettiği gözleniyor. Bu nedenle 1 Mayıs geleneğinin kökenine ilişkin ısrarla tekrarlanan “doğru bilinen bir yanlış” bir kez daha değinmek kaçınılmaz oldu.

Emek tarihi yazınında düzeltilmelerine rağmen direnen hatalı bilgiler çoktur. Bunlardan en bilineni 1871'de İstanbul'da kurulan Am(e)leperver Cemiyetinin ilk işçi örgütü olduğu iddiasıdır. Lütfi Erişçi'nin bir değerlendirmesinden hareketle bu cemiyet yıllarca ilk işçi örgütü/sendikası kabul edildi. On yıllar önce Oya Sencer (Baydar) Am(e)leperver Cemiyetinin bir hayırsever cemiyeti olduğu ortaya koysa da “ilk işçi örgütü” iddiası yıllarca yazıldı, çizildi. Giderek azalsa da bu iddiaya hala rastlanıyor. Bir başka hatalı/yanlış iddia ise tarihte ilk toplu iş sözleşmesinin 1766 yılında Kütahya'da imzalandığına ilişkindir. Böyle olmadığı ortaya konulmuş olmasına rağmen bu anakronik iddia da halen dile getirilmeye devam ediliyor.³

Uzun Çalışma Sürelerinin Düşürülmesi Mücadelesi

Fabrikalardaki ağır çalışma koşulları, uzun çalışma saatleri, düşük ücretler; kadın ve çocuk emeğinin yoğun biçimde kullanılması sanayi devrimi sonrasında karakteristik özelliği olduğunu biliniyor. Robert Owen, çocukların o dönemde tekstil fabrikalarına altı yaşında işe başlatıldıklarını, bazen beş yaşında da çalıştırıldıklarını, çalışma süresinin kışın ve yazın yasal olarak sınırsız olduğunu, genellikle on dört saat, bazen on beş saat hatta para canlısı ve insanlık dışı işverenler tarafından on altı saate kadar uzatıldığını yazmaktadır (Owen, 1995: 95-102).

Çalışma sürelerinin düşürülmesinin neredeyse bütün bir 19. Yüzyılı kapsayan uzun bir tarihi vardır. İngiltere'de 1802'de kabul edilen ilk *Fabrika (İş) Yasası (Factory Act)* sadece çocukları kapsıyordu. Yetişkin işçiler bu yasanın dışında tutuldu. Bu yasa ile tekstil fabrikalarında çocuk işçilerin çalışma süreleri 12 saat ile sınırlandırıldı fakat uygulamada bu kural işlemedi. Çünkü hiç bir denetçi atanmadı. 1833 tarihli *Fabrika Yasası* ile dokuz yaşından küçük çocukların tekstil fabrikalarında çalışmaları yasaklandı. 9-13 yaş arası çocukların günlük çalışma süresi ise günde 9 saat ve haftada 48 saat ile sınırlandı.14-18 yaş arası çocuklar günde

3. Bu iddianın geçersizliğine ilişkin şu makaleye bakılabilir: Çaycı, Emin ve Çelik Aziz (2020), Kütahya Fincancılar Belgeleri Tarihteki İlk Toplu İş Sözleşmeleri mi? Çalışma ve Tolum, sayı 65 (2), ss. 791-814.

12, haftada 69 saat çalıştırılabilecekti. Bu dönemde müfettişler görevlendirildi ancak müfettiş sayısı son derece sınırlı olduğu için müfettiş başına 2700 fabrika ve 250 bin işçi düşüyordu (Townson, 1994). 1847'de çıkarılan bir *On Saat Yasası* ile kadın ve genç işçilerin tekstil sektöründeki günlük çalışma süreleri on saat ile sınırlandırıldı. Bu yasa yetişkin erkek işçileri kapsamıyordu.

1830'ların ortasından 1848'e kadar İngiltere'de sosyal muhalefete damgasını vuran ve başlangıçta bir genel oy hareketi olan *Chartism* daha sonra bir sosyal içeriğe kavuştu. Chartistler 1840'lı yıllarda sekiz saatlik iş günü, çocukların çalıştırılmasının yasaklanması ve emekçilerin maddi koşullarının iyileştirilmesi gibi talepleri genel oy hakkı talebi ile birlikte savunmaya başladılar (Sarıca, 1980).

1848 Fransız Anayasası, bir yandan seçme ve seçilme hakkını güvence altına alırken diğer yandan ise 20. yüzyılın sosyal devlet anlayışının dayandığı ilkeleri ilk kez hükme bağlandı. 1848 devriminde önemli rolleri olan işçiler "sosyal cumhuriyet" ilanını, çalışma sürelerinin azaltılmasını ve çalışma hakkının tanınmasını istiyordu. 1848 devrimi ile kurulan geçici hükümet işçilerin talebi olan "çalışma hakkını" tanıdı, iş saatleri Paris'te on saate, Paris dışında 11 saate indirildi. Ancak 1848 Devrimi yenilince çalışanların taleplerinin uygulanması mümkün olmadı.

Sekiz Saatlik İş Günü Hareketi

1850'li yıllarda ABD ve İngiltere'de günlük çalışma süresini 10 saate indiren yasalar kabul edildi. Ancak işçiler 24 saat olan günün 8 saatini çalışmak, 8 saatini uyumak, 8 saatini de dinlenerek ve eğlenerek geçirmek istiyorlardı. 1860'lı yıllarda ABD'de günlük çalışma süresini 8 saate indirmeyi amaçlayan örgütlenmelere gidildi, dernekler kuruldu ve grevler, gösteriler yapıldı. Düşük ücrete ve uzun iş gününe karşı sürdürülen bu mücadele, 1. Enternasyonal'in 1866 yılında toplanan kongresinde günlük yasal çalışma süresinin 8 saat olması talebinin kabul edilmesiyle uluslararası bir boyut kazandı.

ABD Kongresi 1868'de kamu sektöründe 8 saatlik iş gününü benimsedi. Ancak bu uygulama özel sektör işyerleri için geçerli değildi. 8 saatlik işgünü mücadelesi 1880'lerde ivme kazanmaya başladı. Ancak düzenlenen grevler ve gösteriler güvenlik güçleri tarafından zor kullanılarak bastırılmaya başlandı. 1884-1886 yılları arasında ABD'de, Japonya'da, Fransa'da, Rusya'da 8 Saatlik iş günü talebiyle grevler yapıldı.

"Sekiz saat çalışma, sekiz saat dinlenme, sekiz saat canımız ne isterse": ABD işçi hareketi 1884'ten 1886'nın mayıs ayına kadar bütün eylemlerinde bu sloganı kullanıyordu. Her şey 1884 yılında ABD işçi sınıfının *Emeğin Şövalyeleri* dışındaki ikinci örgütü olan American Federation of Labor (AFL-Amerikan İşçi Federasyonu) ulusal kongresinde (o dönemki adıyla FOTLU)⁴ 1 Mayıs 1886'dan itibaren

4 1886'da AFL adını alacak işçi örgütünün o tarihteki adı Örgütlü Meslek ve İşçi Birlikleri Federasyonudur (Federation of Organized Trades and Labor Unions (FOTLU)).

işçilerin artık sekiz saatten fazla çalışmayı kabul etmeyeceği yolunda bir karar alındığında başladı (Gallin, 1986; Satlıgan ve Savran, 1986) AFL (FOTLU) 1884'te 8 saatlik işgünü talebiyle 1 Mayıs 1886 tarihinde ABD çapında kampanya ve gösteriler düzenleme kararı aldı. *Emeğin Şövalyeleri Sekiz Saatlik İş Günü* hareketini desteklemedi. Ancak örgütün Chicago'daki yöneticileri kampanyaya katıldı. Sosyalistler de kampanyaya katıldı. Başlangıçta 8 saatlik iş günü talebini reformist bulan anarşistler de sonunda kampanyada yer aldı (Gallin, 1986).

1 Mayıs 1886 günü ABD'de 10'dan fazla kentte 350 bin dolayında işçinin katıldığı gösteriler yapıldı. Chicago'daki 1 Mayıs gösterilerine 80 bin kişi katıldı. Chicago'da yapılan gösterilerde hiçbir olay yaşanmadı. *The New York Times*, 1 Mayıs 1886 gösterilerini "8 Saat Hareketi Chicago'da, İşçiler Yürüdü, Nutuklar dinledi ancak hiçbir şiddet girişimi olmadı" başlığıyla veriyordu (*The New York Times*, 2 Mayıs 1886). 1 Mayıs Chicago'da barışçıl bir biçimde kutlandı (Gallin, 1986). Zaman zaman gündeme gelen 1 Mayıs 1886'da Chicago'da göstericilere polisin saldırdığı iddiası gerçek değildir. 1 Mayıs 1886 gösterileri ABD çapında sakin gerçekleşmişti. Bu gösterilerde olay çıkmadı, ölen de olmadı.

Chicago sekiz-saatlik iş günü hareketinin arı kovanı olmuştu; ülke tarihinin o güne değin en büyük işçi gösterisi Chicago 1 Mayıs 1886 gösterisi olmuştu. Ancak ABD'li tarihçi Rayback'e göre bu yükselişin yaratabileceği potansiyeller *Mc Cormick* fabrikası ve *Haymarket (Samanpazarı)* meydanı olaylarıyla tahrip edilecektir (1966: 166).

Samanpazarı Trajedisi (1886)

Chicago'da Kurulu *Mc Cormick* tarım makineleri fabrikasında (daha sonra *International Harvester* adını alacak) işçiler şubat ayında beri sekiz saatlik işgünü kampanyası ile alakası olmayan nedenlerle grevdeydi (Gallin, 1986). 3 Mayıs 1886 günü işveren, anarşist sendikacıların öncülük ettiği grevi grev kırıcılar kiralararak kırmak istedi. Grevci işçiler, grev kırıcıları fabrikaya sokmak istemedi. Grevcilerin üzerine polis tarafından açılan ateş sonucunda dört işçi öldü (Gallin'e göre altı işçi öldü) (1986). Anarşistler bu saldırıyı protesto etmek için 4 Mayıs 1886 günü Chicago Samanpazarı meydanında bir protesto gösterisi düzenlendi. Olaysız biçimde süren gösteri polis tarafından dağıtılmak istenirken kimin tarafından atıldığı bugün bile hâlâ belirlenemeyen bir bomba polis şefinin ölmesine ve çok sayıda polisin yaralanmasına yol açtı. Bu sırada polisin göstericiler üzerine açtığı ateş sonucunda ise yaklaşık 10 kişi öldü 50 kişi ise yaralandı (Gallin, 1986; Rayback, 1966: 166).

Samanpazarı olayları bahane edilerek ABD çapında anti-sendikal bir histeri körüklendi. Bu anti-sendikal kampanya sekiz saatlik işgünü kampanyasını gölgeledi ve başarısızlığa uğrattı. Atılan bomba bahane edilerek sekiz anarşist işçi/sendikacı tutuklandı. Hukuksuz biçimde cereyan eden yargılama sırasında tutuklanan sendikacıların polisler atılan bomba ile bağlantılı olduklarına dair ne bir kanıt

ne de bir tanık bulunabildi. Ancak yaratılan işçi ve sendika düşmanı hava nedeniyle jüri zanlıları suçlu kabul etti. Sekiz anarşist sendikacının yedisi idama mahkûm edildi. Beşinin cezaları onaylandı ve ikisinin cezaları müebbet hapse çevrildi. İdamı onaylananlardan Louis Lingg tutulduğu cezaevinde intihar etti. Diğer dört sendikacı Albert Parsons, August Spies, Adolph Fischer ve George Engel ise 11 Kasım 1887 tarihinde asılarak idam edildi.

İdamların üzerinden altı yıl geçtikten sonra hapiste bulunan üç sendikacı yeni seçilen liberal eyalet valisi John Peter Altgeld tarafından 1893 yılında koşulsuz olarak affedildi. Bombayı kimin attığı tam olarak hiçbir zaman kesin olarak anlaşılamadı ancak daha sonra bombayı bir ajan provokatörün atmış olacağı yönünde güçlü iddialar ortaya çıktı.⁵

Samanpazarı olayları Amerikan işçi hareketinde bir dönüm noktası ve gerilemenin başlangıcı olarak değerlendirilmektedir (Rayback, 1966); Satlıgan ve Savran 1986). 1 Mayıs'ın kökeninin Chicago Samanpazarı trajedisi olduğu yönünde -özellikle Türkiye'de- yaygın bir kanaat olmasına rağmen Samanpazarı olaylarının doğrudan 1 Mayıs ile bağlantısı yoktur. İdamların sebebi Sekiz Saatlik İşgünü kampanyası değildir. 1 Mayıs kampanyası Samanpazarı trajedisinin gölgesinde kalmıştır.

3-4 Mayıs 1886 Chicago Samanpazarı olayları ve sonrasındaki hukuksuz yargılanma ve idamlar şüphesiz emek tarihi açısından özel bir yere sahiptir ve bu olaylarda yaşamını yitiren ve idam edilen işçilerin ve sendikacıların unutulmaması ve anılarının yaşatılması son derece önemli ve gereklidir. Ancak emek tarihindeki taşların aslına uygun yerleştirilmesi de büyük önem arz etmektedir. Hobsbawm'ın vurguladığı gibi 1 Mayıs'ı Samanpazarı şehitlerini anma günü olarak gelenekselleştirmek isteyenler anarşistler olmuştur (2009). Oysa 8 Saatlik İşgünü hareketi ve 1 Mayıs geleneğini anarşist köklere sahip değildir.

2. Enternasyonal ve 1 Mayıs Geleneğinin Doğuşu

Amerikan İşçi Federasyonu (AFL) 1888 Aralık ayında St. Louis'de yaptığı kongrede sekiz saatlik işgünü için bir kampanya başlatma kararı aldı. Kampanya 1 Mayıs 1890'da bir genel grevle tamamlanacaktı. Ancak bu kampanya istenen sonucu vermedi (Rayback, 1966: 195, Gallin, 1986).

Hobsbawm'a göre 1 Mayıs'ın asıl çıkış noktasına ilişkin taraflar arasında bir tartışma yoktur. 1 Mayıs Bayramı, Temmuz 1889'da Paris'te toplanan İkinci Enternasyonal Kongresinde kabul edilmiş bir karardır (2009). Kongrede kabul edilen önerge işçilerin sekiz saatlik işgünü talebini kamu otoritelerine duyurmak için bütün ülkelerde ve şehirlerde önceden belirlenmiş aynı günde uluslararası bir gösteri yapma çağırısıydı. AFL daha önce bu tür bir gösterinin 1 Mayıs 1890'da yapılmasını kararlaştırdığı için AFL'nin bu kararına atıfta bulunularak sekiz saatlik işgünü için 1 Mayıs 1890'da bütün dünyada uluslararası gösteriler düzenlenmesi

5 Ayrıntılar için: Satlıgan, Nail ve Sungur Savran (1986), "Mayıs 1986: Şikago Samanpazarı", 11. Tez, Sayı 3, ss.244-248; Gallin (1986).

kararı benimsendi. İkinci Enternasyonal'in 1 Mayıs için aldığı karar sekiz saatlik iş günü ile ilgilidir ve AFL'nin kararına atıf yapmaktadır. Kararda Chicago Samanpazarı trajedisinden söz edilmez.⁶

Öte yandan bu karar bir kereye mahsus bir gösteri için alınmıştır. Düzenli yıllık bir gösteriden, kararda tekrarlanacak özel bir işçi gününden veya emek bayramından söz edilmez (Hobsbawm, 2009, 145). Rosa Luxemburg, "Kimse bu kutlamanın daha sonraki yıllarda da tekrarlanmasından söz etmedi. Doğal olarak, kimse, bu düşüncenin bir şimşegin çakışı gibi başarı kazanacağını ve işçi sınıfı tarafından kısa zamanda benimseneceğini önceden göremezdi. Bununla birlikte, 1 Mayıs'ın her yıl kutlanacak sürekli bir kurum haline getirilmesinin gerekliliğini herkesin kavraması ve hissetmesi için, 1 Mayıs'ın yalnızca bir kez kutlanması yeterli oldu" diye yazmaktadır (1894).

1 Mayıs'ın hızla yükselmesi ve gelenekselleşmesi 1 Mayıs 1890 gösterilerinin başarısının sonucu olmuştur. İkinci Enternasyonalin çağrısı üzerine yapılan 1 Mayıs 1890 gösterileri görkemli olur. Londra'daki 1 Mayıs gösterisine yarım milyon işçi katılır. *New York Times*, 1890 1 Mayıs gösterilerini "Emeğin İmdat Çığı, İşçiler 8 Saat İçin Yürüdü, Hiçbir Olay çıkmadı" başlığı ile birinci sayfadan veriyordu (The New York Times, 5 Mayıs, 1890). Hobsbawm'a göre ilk 1 Mayıs Bayramı birçok ülkede emeğin gücünün ve özgüveninin artmasıyla aynı zamana denk gelmişti (2009: 146).

İlk gösterilerin beklenmedik başarısı göz önüne alındığında bir yenileme istediğinin gündeme gelmesi kaçınılmazdı. Bu konuda artan talepler sonucunda İkinci Enternasyonal'in 1891 Brüksel Kongresinde 1 Mayıs gösterilerinin her yıl tekrarlanması karar altına alındı (Hobsbawm, 2009). İkinci Enternasyonal 1891 Brüksel Kongresinde 1 Mayıs'ı uluslararası işçi günü olarak resmen ilan etti (Gallin, 1986; Marxist.org, 2022). Bu karardan önce 1 Mayıs resmi bir gün değildi. Bu tarihten itibaren uluslararası işçi günü haline geldi.

1 Mayıs daha sonraki yıllarda da işçi sınıfının sekiz saatlik iş günü için eylem günü olmaya devam etti. Ancak 1 Mayıs gösterileri egemen çevreler için bir huzursuzluk ve tedirginlik kaynağı olmaya devam etti. 1892 1 Mayıs'ında pek çok yerde gösteri düzenlenmesine izin verilmedi. Londra'da 300-500 bin kişinin 1 Mayıs gösterilerine katıldığını bildiren *New York Times*'in birinci sayfasından kullandığı başlığı oldukça ilginçti "1 Mayıs Alarmı Yersiz". Gazete, 1 Mayıs gösterilerini "geniş katılımlı ama düzenli işçi gösteriler" olarak niteliyor ve küçük sorunlar dışında 1 Mayıs gösterilerinin olaysız geçtiğini vurguluyordu (The New York Times, 2 Mayıs, 1892). 1 Mayıs sadece 1890'larda değil 2000'li yıllarda da yersiz alarmlara konu olmaya devam edecekti. 1893 gösterileri Avrupa'nın pek çok kentinde yapıldı. *New York Times*, 1893 gösterilerini, "Herkes sekiz saatlik iş

7. 2. Enternasyonal'in 1 Mayıs Kararı için bakınız:

https://www.marxists.org/history/international/social-democracy/1889/marxists-congress/saturday_pm.htm#mai

günü istiyor, Avrupa çapında büyük gösteri” başlığı ile veriyordu (The New York Times, 2 Mayıs 1893).

1 Mayıs geleneği böyle doğdu. Rosa Luxemburg “1 Mayıs’ın Kökenleri nedir” başlıklı çok bilinen yazısında süreci bu şekilde anlatmakta ve Samanpazarı trajedisinden söz etmemektedir (1894). Eric Hobsbawm “Bir Tatilin Doğuşu: 1 Mayıs” adlı çok önemli makalesinde 1 Mayıs’ın doğuşunu 8 saatlik işgünü hareketinin sonucu olarak ve 2. Enternasyonal tarafından alınan kararlarla bağlantılı olarak anlatır ve anarşistlerin 1 Mayıs’ı 1886 Chicago şehitlerini anma günü olarak görmeyi tercih ettiklerini yazmaktadır (2009). (Hobsbawm’ın bu makalesinin Türkiye’de sendikacılar, sendikal aktivistler, uzmanlar ve araştırmacılar tarafından okunmasını ve yaygınlaşmasını çok yararlı olacaktır). Görüldüğü gibi 1 Mayıs’ı sekiz saatlik işgünü ve tatil günü mücadelesinden ziyade Samanpazarı katliamı ile bağlantılı gösterme çabası sosyalistlere değil anarşistlere aittir. 1 Mayıs İkinci Enternasyonal’in 1889 Paris Kongresinde bir kerelik bir gösteri olarak karar altına alınmış ancak 1890 gösterilerinin başarılı olması üzerine 1891 Brüksel kongresinde her yıl 1 Mayıs’ta kutlanacak bir işçi günü olarak kabul edilmiştir.

Sekiz Saatlik İşgününün Kazanılması

Sekiz saatlik işgününün kazanılmasında ve yaygınlaşmasında en önemli adımlardan biri Rusya’daki 1917 Ekim Devrimi oldu. Devrimin hemen ardından Sovyet hükümeti sekiz saatlik iş günü kararnamesini yayımladı. Ekim Devrimi öncesinde Yeni Zelanda ve Uruguay’da bu yönde adımlar atılsa da Rusya’da 8 saatlik işgünün kabulünün etkisi çok daha büyük oldu. Ekim Devrimi ile sekiz saatlik işgününün kabulü Batı dünyasında da bu yönde adımları hızlandırdı.

1919 Versailles Barış Antlaşması ile Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) kurulması ve çalışma hayatına ilişkin bir dizi ilke kararlaştırıldı. Versailles ile benimsenen dokuz temel ilkenin arasında, “sekiz saatlik işgünü ve 48 saatlik çalışma ve en az 24 saatlik haftalık tatilin uygulanması. Bu tatilin olabilen her yerde pazar günü olması” hedefleri de yer aldı. Böylece işçi hareketinin yüzyıllık mücadelesi uluslararası düzeyde teyit edilmiş oldu.

Sekiz saatlik işgünü 20 yüzyıl boyunca pek çok ülkede kabul edildi. Çalışma saatleri pek çok ülkede kısaldı. 20. yüzyılın sonlarına doğru haftalık çalışma süresi bazı ülkelerde 35 saate kadar indirildi. 1870’lerde yıllık 3000 saatin üzerindeki yıllık çalışma süresi 2000’li yıllarda ortalama olarak 1600-1700 saat civarına geriledi. Ancak çalışma saatleri konusunda eşitsizlik ve ağır, yıpratıcı çalışma koşulları devam ediyor. İşçiler çalışarak ölmeye devam ediyor.

Hollanda’da işçiler yıllık ortalama 1381 saat çalışırken, ABD’de 1777, Güney Kore’de 2187 saat çalışıyor. Koreli işçi Hollandalı işçiye göre 800 saat daha fazla çalışıyor. Aynı şekilde güvencesiz ve sendikasız işçiler daha fazla çalışıyor. 1 Mayıs’ın doğuşuna yol açan çalışma sürelerinin kısaltılması hedefi emekçiler için

hala yaşamsal bir hedef. Bu yüzden de 1 Mayıs'ın tarihsel köklerinin ve 1 Mayıs geleneğinin doğru şekilde bilinmesi önemli.

Umarım bu yazının Türkiye'de 1 Mayıs'ın köklerine ve 1 Mayıs geleneğine ilişkin hatalı değerlendirmelerin azalmasına bir yararı olur.

Kaynaklar

2. Enternasyonal 1989 Paris Kongresinde alınan 1 Mayıs Kararı https://www.marxists.org/history/international/social-democracy/1889/marxists-congress/saturday_pm.htm#mai (3 Mayıs 2022).
- Çelik, A. ve Z. Aydın (2004) "1 Mayıs: Gelenekten Geleceğe", Cumhuriyet, 1-3 Mayıs 2004.
- Gallin, D. (1986) May Day Its Origins, Geneva: International Union of Food and Allied Workers' Associations.
- Hobsbawm, E. (2009) "Bir tatilin Doğuşu: 1 Mayıs" Çeviren: Işitan Gündüz, Sıradışı İnsanlar içinde, İstanbul: Yordam.
- İşeri, E. (2012) "1 Mayıs'ın kökeni ve sık tekrarlanan yanlışlar" <https://sendika.org/2012/04/1-mayisin-kokeni-ve-sik-tekrarlanan-yanlislar-ergun-iseri-66126/> (3 Mayıs 2022).
- Koç, Y. (1995) "1 Mayıs'ın Kaynağına İlişkin Yanlışlar", Türk-İş dergisi, Temmuz 1995.
- Luxemburg, R. (1894), "1 Mayıs'ın Kökleri nedir?" <https://www.marxists.org/turkce/luxemburg/1890s/1894.htm> (3 Mayıs 2022).
- Marxist.org (2022) "Congresses of Social Democracy", <https://www.marxists.org/glossary/events/c/congress-si.htm> (15 Mayıs 2022).
- Owen, R. (1995) Yeni Toplum Görüşü, Derleyen ve Çeviren: Doğan Şahiner, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Rayback, Joseph G. (1966) A History of American Labor, Expanded and Updated, New York: The Free Press.
- Sarıca, M. (1980) Siyasal Tarih, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Satlıgan, Nail ve Sungur Savran (1986) "Mayıs 1986: Şikago Samanpazarı", 11. Tez, Sayı 3, ss.244-248.
- The New York Times, 2 Mayıs 1886, 5 Mayıs 1890 ve 2 Mayıs 1892 tarihli sayıları (dijital edisyondan sağlanmıştır).
- Townson, D. (1994) Dictionary of Modern History 1789-1945, London: Penguin Books.

Emek Araştırma Dergisi Yayın ve Araştırma Etiği İlkeleri

Emek Araştırma Dergisi, Genel-İş'in ulusal hakemli yayın organıdır. TÜBİTAK/ULAKBİM, Asos ve Index Copernicus veritabanlarında taranmaktadır. Yılda iki kez yayınlanan dergimiz emekten yana bilimsel çalışma ve araştırmaları, güncel, kuramsal ve uygulamaya yönelik akademik tartışmaları sayfalarına taşımayı amaçlamaktadır.

I. Etik Kurallar

Emek Araştırma Dergisi, dergide yayınlanacak yazıların yayın sürecinde; yazarlar, hakemler ve editörlerden öncelikle **Üniversitelerarası Kurul Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi**'nde belirtilen ve aşağıda yer verilen "bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler"de bulunmamalarını beklemektedir.

a) İntihal: Başkalarının özgün fikirlerini, metotlarını, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseri gibi göstermek.

b) Sahtecilik: Bilimsel araştırmalarda gerçekte var olmayan veya tahrif edilmiş verileri kullanmak.

c) Çarpıtma: Araştırma kayıtları veya elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan cihaz veya materyalleri kullanılmış gibi göstermek, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek.

d) Tekrar yayım: Bir araştırmanın sonuçlarını ya da bir yazının özgün fikirlerini aynen ya da büyük oranda içeren ve daha önce yayınlanmış bir yazının benzerini sunmak.

e) Dilimleme: Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırıp birden fazla yazıda sunmak.

f) Haksız yazarlık: Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek veya olan kişileri dâhil etmemek, yazar sıralamasını gereksiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini sonraki baskılarda eserden çıkartmak, aktif katkısı olmadığı hâlde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek, tez çalışmalarından üretilen makalelerde tez danışmanının ismine yazarlar arasında yer vermek,

g) Diğer etik ihlal türleri: 1) Destek alınarak yürütülen araştırmalar sonucu yapılan yayınlarda destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile bunların katkılarını belirtmemek, 2) Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tez veya çalışmaları, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanmak, 3) Yayınlarında hasta haklarına riayet etmemek, 4) İncelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri eser sahibinin açık izni olmaksızın yayınında kullanmak, 5) Bilimsel bir çalışma kapsamında yapılan anket ve tutum araştırmalarında katılımcıların açık rızasını almadan ya da araştırma bir kurumda yapılacaksa ayrıca kurumun iznini almadan elde edilen verileri yayımlamak, 6) Araştırmalarda, çalışmalara başlamadan önce alınması gereken izinleri yetkili birimlerden yazılı olarak almamak, mevzuatın veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ilgili araştırmaya dair hükümlerine aykırı çalışmalarda bulunmak, 7) Araştırmacılar veya yetkililerce, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirme ve uyarma yükümlülüğüne uymamak, 8) Bilimsel çalışmalarda, diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgileri, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanmamak, bu bilgilerin gizliliğine riayet etmemek ve korunmasını sağlamamak, 9) Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar kapsamında Etik Kurul izni almamak.

Emek Araştırma Dergisi yazarlardan, hakemlerden ve editörlerden yukarıda belirtilen etik ilkelere ek olarak aşağıda yer verilen sorumluluklara da uymasını beklemektedir.

1. Yazarların Sorumlulukları

Yazarlar;

- a) Sunulan makalenin yazar(lar)a ait özgün bir çalışma olduğunu,
- b) Tüm yazarların bu çalışmaya fiilen katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını,
- c) Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını,
- d) Makalenin başka bir yerde basılmadığını,
- e) Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan telif haklarını ihlal etmediğini,
- f) Makalenin yayımlanması durumunda telif haklarını ücretsiz vermeyi,
- g) Kör hakemlik kuralı çerçevesinde gizli kalması gereken hakemin kimliğinin tahmin edilmesi ya da öğrenilmesi durumunda vakit kaybetmeden editöre haber vermeyi taahhüt eder.

2. Hakemlerin Sorumlulukları

Hakemler;

- a) Nesnel ve tarafsız bir değerlendirme yapmalıdır.
- b) Yazarlarla, çalışmayla, kurumlarla veya varsa yapılan araştırmaya maddi destek sağlayanlarla çıkar çatışması ya da uyuşması içinde olmamalıdır. Olduğunu fark ettiğinde hakemlikten çekilmelidir.
- c) Gönderilen makaleyi değerlendirmeye yetkin olmadığı kanaatine sahip olduğunda ya da makul süre içinde değerlendirmeyi tamamlayamayacağını öngördüğünde hakemlikten çekilmelidir.
- d) Gizliliği ihlal etmemeli, makale değerlendirme sürecinde editör kurulu dışında makalenin yazar(lar)ı ya da hakemleri olabileceğini tahmin ettiği kişilerle ya da konu ile ilgisi olduğunu düşündüğü üçüncü kişilerle makalenin kendisini ya da raporunu paylaşmamalıdır.
- e) Değerlendirmesini tamamladığı ancak henüz yayımlanmayan bir makaleye ait herhangi bir veriyi kendi çalışmalarında kullanmamalıdır.

3. Editörlerin Sorumlulukları

Editörler;

- a) Bir makaleyi kabul etmek, reddetmek ya da düzeltilmesi için tekrar göndermek konusunda sorumluluğu yayın kurulu ile paylaşır.
- b) Dergide yayımlanmak üzere gönderilen makalelerin, özgün nitelikte bilimsel araştırmaların, derlemelerin, kitap incelemelerinin ya da belgelerin usulüne uygun olup olmadığını, etik kurallar, genel kurallar ve yazım kurallarına uygun olup olmadığını kontrol etmelidir.
- c) Yazarlarla, çalışmayla, kurumlarla veya varsa yapılan araştırmaya maddi destek sağlayanlarla çıkar çatışması içinde olmamalıdır. Olduğunu fark ettiğinde editörlükten çekilmelidir.
- d) Gizliliği ihlal etmemeli, editörler kurulu, yayın kurulu ya da hakemler dışında üçüncü kişilerle yazıyı paylaşmamalıdır.
- e) Yayına kabul ettiği ancak henüz yayımlanmayan bir makaleye ait herhangi bir veriyi kullanmamalıdır.
- f) Editör, editörler kurulu ve yayın kurulu tarafından belirlenen hakemlerin isimlerini yazarlardan saklamalıdır. Dergi editörünün ya da editörler kurulundan bir yazarın editörlük yaptığı sayıya gönderdiği makalenin hakemlik süreci yayın kurulu tarafından yürütülür. Yayın kurulu üyelerinden birinin gönderdiği makalenin hakemlik süreci editör ile birlikte editörler kurulu ve diğer yayın kurulu üyeleri tarafından yürütülür.

II. Genel Kurallar

1. Değerlendirme Süreci

Dergimize gönderilen yazılar öncelikle editör ve yayın kurulu tarafından bir ön değerlendirmeye tabi tutulur. Dergi kapsamına girmeyen veya bilimsel bir yazı formatına içerik ve şekil şartları açısından uymayan yazılar, hakemlik süreci başlatılmadan geri çevrilir ya da bazı değişiklikler istenebilir. Hakemlik süreci, yazar isimlerinin saklı tutulduğu çift kör hakemlik değerlendirmesi yoluyla işletilir. Bu süreçte yazılar iki hakem tarafından incelenir ve yazılı raporlar halinde değerlendirilir.

Hakemler kendilerine gönderilen yazıları; orijinallik, metodoloji, literatüre katkı, bulguların sunumu ve sonuçların desteklenmesi ile daha önce yapılan çalışmalardan yararlanma açısından değerlendirirler. Hakemler makaleyi kabul edebilir, reddedebilir veya yazarlardan biçime ve/veya öze yönelik düzeltme yapmalarını isteyebilirler. Bir makalenin yayına kabul edilebilmesi için en az iki hakem incelemesinin ardından, yayımlanıp yayımlanmayacağına yayın kurulu karar verecektir.

Hakem veya hakemlerin düzeltme istemeleri durumunda, yazarlar, hakemler tarafından yapılan eleştiri ve önerileri göz önünde bulundurarak istenen düzeltmeleri en geç 20 gün içerisinde tamamlayarak yayın kuruluna tekrar gönderirler. Yayına kabul edilmeyen yazılar, yazarlarına iade edilmez.

*Emek Araştırma Dergisi'*ne çalışmalarını gönderen yazarlar derginin söz konusu hakem değerlendirme koşullarını ve sürecini kabul etmiş sayılırlar. Yazının yayımlanması konusunda nihai karar yayın kuruluna aittir.

2. Yazı Teslim Kuralları

Dergimize gönderilen yazıların daha önce başka bir yerde yayımlanmamış olması gereklidir. Ancak gönderilecek yazıların tez ya da kongre, sempozyum gibi bir toplantıda bildiri şeklinde sunulmuş olması yayınlanması için engel değildir.

Yazarlar, yazılarının kaynakça dahil 10 bin kelimeyi geçmemesine dikkat etmelidir. Yazılar Times New Roman fontunda, 12 punto ve 1,5 satır aralığı ile yazılmalı ve emekarastirma@genel-is.org.tr adresine gönderilmelidir. Makalelerin 250-150 kelime civarında İngilizce ve Türkçe özleri yazıyla birlikte gönderilmelidir. Özlere Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeler eklenmelidir. Dergiye gönderilen yazıların kaynakça ve yazım kuralları dergi kurallarına göre düzenlenmiş olmalıdır.

Gönderilen yazıların başlıklarının altında yazar adı, unvanı, görev yaptığı kurum ve kendisine ulaşılabilecek e-posta adresi gibi bilgilere yer verilmemelidir. Bu bilgiler

ayrıca bir kapak sayfasına ya da Word dosyasına eklenmeli ve yazılar bu şekilde dergiye gönderilmelidir.

Gönderilen yazılarda, yazarların **ORCID numarası** da bulunmalıdır. ORCID numarası olmayan yazılar yayınlanmayacaktır.

TÜBİTAK ULAKBİM'in şartları doğrultusunda; dergiye gönderilecek yazılar için: Ölçek, anket, görüşme, gözlem gibi yollarla veri toplamayı gerektiren araştırmalar için **etik kurul onayı alındığının** (etik kurul adı, karar tarihi ve sayısı) makalenin ilk-son sayfasında ve yöntem bölümünde belirtilmesi ve belgelendirilmesi, Bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formunun imzalatıldığına ilişkin bilgiye makalede yer verilmesi, Veri toplama sürecinde etik ilkelere özen gösterildiğinin kanıtlarının (başkalarının ölçek, anket, belgelerinin kullanılması için izin alınması gibi) makale içinde sunulması, Makalelerde araştırma ve yayın etiğine uyulduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Bu koşulları sağlamayan makalelerin *Emek Araştırma Dergisi*'nde yayınlanması mümkün olmayacaktır.

III. Yazım Kuralları ve Kaynak Gösterme İlkeleri

Notlar ve referanslar ayrılmalıdır. Notlar metin içinde numaralandırılmalı ve “dip-not” şeklinde verilmelidir. Referanslar ise, APA sistemine göre düzenlenmelidir. Kaynakçada, sadece yazıda gönderme yapılan kaynaklara yer verilmeli ve yazar soyadına göre alfabetik sıralama izlenmelidir.

Başlıkların düzenlenmesi:

Ana başlık: İlk harfleri büyük, 14 punto ve bold, sola yaslı

Giriş, Öz, Abstract, Sonuç ve Kaynakça: Baş harfleri büyük, sola yaslı, on iki punto, bold

Başlıklar: Baş harfleri büyük, sola yaslı, 12 punto, bold

Alt başlıklar: Baş harfleri büyük, italik, paragrafa hizalı, 12 punto, bold

Metin İçi Kaynak Gösterimi

Yapılan çalışmalarda, başkalarının düşünceleri alıntı ya da gönderme şeklinde verilmelidir. Kısa alıntılar tırnak işareti içinde gösterilmelidir. 4 satırdan uzun alıntılar ise ayrı bir paragraf olarak 1 cm içeriden blok halinde, 10 punto ile yazılmalıdır. Bu durumda tırnak işareti kullanılmamalıdır.

Göndermelerde yazar soyadı, yayın tarihi ve sayfa numarası bilgileri parantez içinde aktarılmalıdır. Tek ve iki yazarlı yayınlarda her iki yazarın soyadına da parantez içinde yer verilmelidir.

İkiden fazla yazarı olan yayınlarda gönderme yapılırken sadece birinci yazarın soyadı verilir, diğer yazarlar için “vd.” ifadesi kullanılmalıdır.

Tüzel kişiler tarafından yazılmış yayınlarda tüzel kişi adı çok uzunsa veya kısaltılmış biçimi çok biliniyorsa ilk göndermeden sonra kısaltma yoluna gidilebilir. Kısaltma kullanılmasına karar verilirse ilk göndermede kurum adının açık hali yazılmalı ve yanında parantez içinde kısaltması verilmelidir.

Bir yazarın aynı tarihte yayınlanmış birden fazla yayınından yararlanılmışsa, yayınları birbirinden ayırmak için sırasıyla “a,b,c,...” ibareleri kullanılmalı ve bu kullanım gerek metin içinde kaynak gösterme sırasında gerekse kaynakça bölümünde yer almalıdır.

Kaynak Gösterme Örnekleri

I. Tek yazarlı kitaplar ve makaleler:

Metin içindeki yollamada (kitap):

(McQuail, 1987: 55).

- Aynı yazarın, aynı yıl birden fazla eserine yollama yapılması durumunda: (McQuail, 1987a: 55; 1987b: 40).
- Alıntı yapılan yazarın başka bir yazardan alıntı yapmış olması durumunda: (Aktaran: McQuail, 1987a: 55).

Kaynakçada:

McQuail, D.(1987) *Mass Communication Theory: An Introduction*, Beverly Hills, CA: Sage.

Akbulut, Ö.(2007) *Küreselleşme Ulus- Devlet ve Kamu Yönetimi*, Ankara: TODAİ Yayını.

Metin içindeki yollamada (makale):

(Akbulut, 2013: 168).

Kaynakçada:

Akbulut, Ö. (2013) “Küresel Kapitalizm ve Devlet”, *Toplum ve Hekim*, 28, 3, 165-171.

II. İki yazarlı kitaplar ve makaleler:

Metin içindeki yollamada (kitap):

(Denhardt ve Denhard, 2007: 24).

Kaynakçada:

Denhardt, J. V. ve Denhardt, R. B. (2007) *The New Public Service*, New York: M. E. Sharpe.

Metin içindeki yollamada (makale):

(McCombs ve Shaw, 1998: 108).

Kaynakçada:

McCombs, M. E. ve Shaw D. L. (1972) “The Agenda-Setting Function of Mass Media”, *The Public Opinion Quarterly*, 36, 2, 176-187.

III. İkiiden çok yazarlı kitaplar ve makaleler:

Metin içindeki yollamada (kitap):

(Lazarsfeld vd., 1996: 45).

Kaynakçada:

Lazarsfeld, P. F., Berolson, B. ve Gaudet, H. (1944) *The People Choice*, London: Colombia University Press.

IV. Derleme yayınlar içinde yer alan makaleler:

Metin içindeki yollamada:

(Schramm, 1994: 53).

Kaynakçada:

Schramm, W. (1994) (der.) *Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş* (çev. Ü Oskay), İstanbul: Derya Yayınları, 95-134.

Metin içindeki yollamada (kurum yayınları):

(DPT, 1989: 145).

Kaynakçada:

DPT, (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990-1994*, Ankara.

V. Yazarı Olmayan Kitap:

Metin içindeki yollamada:

• Kitap Adı Kısaysa:

(Kütüphaneciliğe Giriş, 1987).

• Kitap Adı Uzunsa:

(Sanal, 1995: 70).

Kaynakçada:

Kütüphaneciliğe Giriş, (1987) Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
Sanal Kütüphanecilik ve Yeni Gelişmeler (1995) Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

VI. Görüşme:

Metin içindeki yollamada:

(O. Koloğlu ile kişisel iletişim, 13 Mart 2007).

Kaynakçada:

Orhan Koloğlu ile 13 Mart 2007 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

VII. Elektronik Kaynak

Metin içindeki yollamada:

(Çubukçu, 2009).

Kaynakçada:

Çubukçu, M. (2009) "Bu Kimin Zaferi?", <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/473346.asp>. (15.06.2010).

VIII. Yazarı Olmayan Elektronik Kaynak:

Metin içindeki yollamada:

(Dışişleri Bakanlığı, 2010).

Kaynakçada:

Dışişleri Bakanlığı (2010) <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>.
Erişim Tarihi:16.06.2010.

IX. Gazete ya da Aktüel Dergilerde Yer Alan Yazılar:**Metin içindeki yollamada:**

(Nadi, 1950).

Kaynakçada:

Nadi, Yunus, (1950) “Kuvvetin Sırrı”, *Cumhuriyet*, 9 Temmuz.

X. Gazete ya da Aktüel Dergilerde Yer Alan İsimli Yazılar

Metin içindeki yollamada:

(Cumhuriyet, 7 Mayıs 1924).

Kaynakçada:

Cumhuriyet, 7 Mayıs 1924.

• Metin içerisinde aynı gazetelerin farklı kopyalarına atıf yapılmışsa:

Cumhuriyet, 1950-1960, Hürriyet, 1948-1960.

XI. Belgeler

Metin içindeki yollamada:

(Ticaret Bakanlığı, Karar Sayısı, 21.48.26).

Kaynakçada:

Ticaret Bakanlığı, Muamelat Umum Müdürlüğü Kararları, Erişim: T.C.
Başbakanlık Arşivi.